

Szégyen, alázat

KÖZEL-NYUGATI LEVÉL

NICK ELSDORF

Hurrá és ajvé: egyén lettem újra. Ne vedd zokon tőlem, nyájas olvasó, nem azt mondtam, hogy egyéniség. Csak egy fikarcnyi individuum, perszem a porszemtelenségben, a tudomány ingázó napszámosa, aki nem óhajt se itt, se ott szemlesütve járni-kelni. Az osztrák demokrácia inkább elijeszt mint megijeszt (Bécsben lakom), a magyar viszont úgyszintén, nem szólva arról, hogy hébe-korba szégyenkezéssel is eltölt (Pesten élek). Azt hiszem, éppen hébe van. Esetleg korba.

Vakmerőnek még nem mondott senki, ki is kérném magamnak azonmód, de berezelné – „ezeknek” – nem vagyok hajlandó. A félelemben mindig van valami furán borzongató (az első pofonig, persze), a szégyen viszont azonnal pusztít. Még olyan bűnök esetében is, melyeket nem mi követünk el. Rossz szokásom, hogy mások helyett is elpirulok. „Na, gyerekek – vigyázzál! ki-a-hetes? kuss! – melyikőtök törte be a tornaterem ablakát!” Naná, hogy én, az óvatos duhaj, lettem legtöbbször az első gyanúsított. Arcpirító hajlamom nem segít a szülőfalum és Hegyeshalom között kanyargó határ átlépésekor sem. A „*Wohin fahren Sie?*” (magyar kiadásban: „Hova lesz a menés?”) vészjósló kérdésére ritkán sikerül úgy válaszolnom, hogy ne nézzenek nyomban olajszőke lánykereskedőnek. Így gyakorta időzöm a végeken fináncársaságban (vö. *borderline* szindróma).

A szégyenkezést elkerülendő, annak idején kifejlesztettünk egy módszert a Kárpát-medencében (én hazafias öngűnynek neveztem magamban), mellyel közszégyeneinket igyekeztünk egyénileg takargatni a művelt Nyugat előtt. Még hozzá úgy, hogy folyton-folyvást kitarasztunk. Még sem vártuk, hogy odaátról érkezett ismerőseink feltegyék a kérdést „mi újság?”, mi már zúdíttunk is rájuk a friss spekulációkat az udvari intrikák állásáról Buda várától egyenest a Kremlig. Holott lehet, hogy csak azt szerették volna tudni a szerencsétlenek, kigyógyult-e már a gyerek a bárányhimlőből. Mindegy, türelmesen végig kellett hallgaszák, miként gyalázzuk számukra többnyire ismeretlen urainkat és parancsolóinkat, a tetejébe nem az általuk várt huszáros lendülettel, kard-ki-kard, hanem ide-oda kacsingatva egy nekik ösztönösen idegen, metaforikus világban. Különösen szépen festett, mikor a népi-urbánus törésvonalat rajzoltuk rá a komenisták és máskéntgondolkodók vagy a reformerek és sztálinisták uralta harci térképre, melyet a Nyugat úgy imádott. Köztünk szólva azon sem igen tudott eligazodni. Mi meg bölcs patriótáknak hittük magunkat, akik épp elmélyítik jövőbeni megmentőik tudását.

Amikor a csalárd Pozsgay – kezdtük a politikai oktatást –, akit a Kádár küldött Moszkvába, Gorbacsovtól hazatér-

ve (na persze szigorúan azután, hogy Jakovlevvel is egyeztetett Seremetyevón) behívatta a Csoórit (tudod, az Illyés utáni nemzeti lángoszlopot, akinek megígérte a *Hitelt*, de-hogy kölcsönt) és megbízta azzal, hogy mondja meg a Csúrkának (aki Monorig együtt verte a blattot az urbánusokkal, de-hogy a vonaton, de-hogy várostervezők), hogy az még segrészezen is tartózkodjék a zsidózástól, legalább néhány másodpercig, mert különben a Tardos (aki egyszerre beszél a reformkommunisták, a pénzmágnások és a szamizdatosok nyelvén) szól a Sorosnak a Wall Streeten meg a Nyersnek a Jászai Mari téren (de-hogy a Jászainak a Nyers Mari téren), amit majd kihasznál az az álnok Grósz (de-hogy zsidó), miközben a velünk élő Berecz titokban a Honckernél keres segítséget... – szakadt ki belőlünk egy-szusra, miközben szüntelen sugárzott a bennfentesség az ábrázatunkról.

No meg az önirónia: nem merjük (tisztelet a kivételnek), nem tesszük, talán nem is tudjuk. Méghogy mi? Igazából nem is vagyunk itt. Mint amikor Kohn és Grün lapulnak az árokban egy szafarin. Kezükben puskát szorongatnak. A sötétben átugrik rajtuk egy vadállat. Te, ez oroszlán volt vagy leopárd? – fordul Kohn izgatottan barátjához. Vagyok én egy szűcs? – kérdez vissza Grün egyszerre merengve és felháborodva.

Leányálom

Furcsa volt látni, hogy minél inkább belebonyolódunk a reálszoc rejtelseinek ismertetésébe, beszélgetőpartnereink annál jegesebb tekintettel néznek ránk, és udvariasan ilyeneket mormognak maguk elé: hogy mik nem vannak? tényleg? na még ilyet! És mi nem tudtuk, hogy egy történet akkor kell gyorsan abbahagyni, amikor az anyanyelvi angol azt mondja: *how interesting*. Mert kukkolónak és árul(kod)ónak hisznek, legalábbis megalkuvónak, s mert félnek, őket is megfertőzi ez az öntetszelgő, mindentudó renyheség.

1989 azzal kecsegtetett, hogy vége az effajta – egyéni – szégyenelhárításnak. Sőt, azon kellett a fejemet törnöm, akkor már itt, a Közel-Nyugaton, miként lehet a kollektív büszkeséget alázattal viselni. Elpirulva megint olyan (most már jó-) tettekért, amelyekhez – mit tagadjam? – nem volt sok közöm. Hál' isten mielőtt még álszentté avathattam volna magam, rám mosolygott a szerencse Antall József képében: kisstűlő, ám kivagyí kurzusa megmentett az önimádtól. De milyen áron? Szégyenkezhettem megint a sűrű trianonozás és magyarságteljesítmény-mérés okán, netán a

patakvér, a természet és az eltaknyolódott gerinc metaforái miatt. Vagy épp azért, mert akaratlan fültanúja voltam egy bécsi tanácskozáson annak, hogy a magyar kultuszminiszter (bizonyára elromlott az etnográfja) a lengyel Geremeket karofogva arról győzködi, hogy – megállítandó a kozmopolita züllést – az egészséges keresztény erőknél sürgősen össze kell fogniuk Közép-Európában.

A Horn-Kuncze vegyepárostól, miközben egymásra találásuk történelmi szükségszerűségéről korántsem voltam meggyőződve (hát még későnt), önző módon azt vártam, végre átlag-európainak érezhetem majd magam. Se egy szálmagam pironkodni, se rátartin feszíteni nem kell többé. Lekerülünk a morális térképről. *Business as usual*. Esetleg egy kicsit sűrűbb lesz a korrupció, mint Napnyugaton (mikor nem volt az?), talán egy parányit nehéz lesz elviselni, ahogy a szocivezér zsigerből cigányozik vagy Mečiar vezető barátjával bazsalyog, meg ahogy beszél, meg ahogy hallgat... de kevesebb lesz az árvalányhaj, a ki-ha-én-nem és a csakazértis. Ahelyett, hogy zavart beszédű, sértett öregurak döntenék el nagy mérgesen, ki hajthat el magzatot e hazában, mi a szép és ki a magyar, sima szájú KISZ-titkárok védik majd emberi jogainkat, addig sincs idejük legalább lopkodni. Így az eltulajdonítás sebessége nem szárnyalja túl lényegesen az előző rezsimben megszokott mértéket. A naftalinszag dezodorrá nemesül (szilvakék zakóra hintve), a verejték viszont marad. Ápor és eltakar. De közben senki nem akarja előírni nekem, hogyan éljek, és miként ünnepeljek halottakat. És végre rendbe szedhető a gazdaság, némi haszonnal kiárusítható az ország (csak vennek már ki takarékos külföldi befektetők a magyar tőkének nevezett romhalmazt az állam, illetve a vele paktáló úgymond-nemzeti úgymond-burzoázia kezéből), nem provokáljuk a szomszédokat és – ha nem figyelnek ránk nagyon – becsusszanunk a Nyugatra lassan. Picit szegénytelenül, ám nagyobb szegyen nélkül.

Ez sem leányálom persze, pusztán az összes többi elképzelhetőnél leányabb. Most, hogy a rosszkedvű gimnáziumi történelemtanár *Tricky Vic* és giccses barátja képében reinkarnálódni látszik, megint nehéz a külhoni magyarnak, aki – akarva-akaratlan – egy egész nemzet sorsáért felel. Már-mint az őt kérdezőknek. Hajh, volt négy derék évem, midőn senki sem faggatott! Hisz Bécsben nincs, aki ne tudná, sőt, ne sokkal jobban tudná, mitől döglök a légy. És milyen lassan. A klientúra, korporáció, korrupció világát régóta ismerők tisztában voltak vele, hogy az e hármak jegyében fogant rezsimnek – függetlenül gazdasági teljesítőképességüktől – előbb-utóbb a modern, sőt posztmodern populizmusnak ágyaznak meg. Az osztrákoknak a legszigorúbb számítások szerint is majdnem másfél évtizedre volt szükségük, hogy annyira megundorodjanak vörös-fekete kétpártrendszerüktől, hogy Haidert kormányközelbe segítsék. Akinél *anything goes*. De róla korábbi leveleimben már minden rosszat megírtam volt. Vigyázat, túlzok. Egy posztmodern populizmusban ugyanis épp az a szép, hogy állandóan újakeveri saját disznóságait, hátha újabb rosszakat írunk róla. Tehát – a jelenlegi eljáróinkat gondatlanságból elkövetett demonizálás útján elfogadtató, honi kritikai újságírás szellemében – jelentem, Haider újabban *Kinder-Küche* értelemben családpárti lett és fölhalálta a gyst, nagynémetből visszaosztrákosodott, felfedezte a katolicizmust (na végre a *Kirche* is megvan az alliterációhoz) és megint bedobott egy kvázi-náci fogalmat (*Überfremdung*, értsd: fejünkre nőnek a koszos külföldiek) a köztudatba. Majd színleg megkövette a zsidókat.

Jön a „gy”

Kérdezik is tőlem kóbor szabadelvűek Osztrákiában (eddig már hárommal találkoztam tizenkét esztendő alatt): ez az Orbán már Haider, vagy szükség van még néhány év szocializációra a közeljövőben, hogy igazán azzá váljon? Én meg csak magyarázgatok évek óta, hazámért rendületlenül, pedig ha jól megnézzük, nekem is csak kérdéseim vannak, azok is jobbára a szabaddemokratákhoz: vajon egy virtigli liberális politikusnak kizárólag arról kell-e hosszadalmasan málázni, hogy *szabad-e* bemenni egy oroszlanbarlangba, arról pedig az istennek sem, hogy ki *lehet-e* jönni onnan egyáltalán. Arról, hogy szabad-e lopni a párt számlára, arról meg nem, hogy lehet-e nem lopni. Vajon dicséretes-e nagylelkűnek lenni és szemérmesen nem élni a hatalommal, ha ezt szövetséges és ellenfél egyaránt a pancerség jeleként fogja fel és nem viszonyozza? Okos dolog-e folyton elvinni a balhét, mi több, a népszerűtlen intézkedésekkel még büszkélkedni is? Mire jó az öngyilkosság, ha az ember még egy kis megkönnyebbülést sem érez haló poraiban? S ha úriemberek vagyunk, akkor vajon miért lopunk? És mi az, hogy virtigli?

Nem titkolom, előfordult, méghozzá a vártnál sűrűbben, hogy hatalmába kerített a szégyenérzet a szabad elvek szabad értelmezése láttán („állunk a Mártán – pardon – lelkünkben tűzpirosan izzott a cél”), ám a szálamom többnyire erősebbnek bizonyult határtalan lelkemben. Meg – nicsak! – a hála: helyettem is teszik, nemcsak értem vagy ellenem. Stabilizál(tat)nak, privatizál(tat)nak rogyásig, köt(tet)ik az államszerződéseket, s közben még arra is marad erejük, hogy naponta visszavonassák Gyula kartársuk populista ígéreteinek némelyikét. Tudom, némi pénz, hatalom és nyilvánosság a jutalmuk, de vajon felér-e mindez a dögunalom és undor állandó elviselésével? Ha ne adj' isten én léptem volna az oroszlanok közé, talán még inkább elszürkül a fantáziám („hogy tartsam a jó irányt”). Két szó mint száz: szegyen és alázat.

Immáron három esztendeje mintha egy apró „gy” betű lopakodna az „alázat” szó elejére. De már nem azok okán, akik jócskán 1989 előtt is polgárosulni kívántak, hanem tanítványaikén, kik a „polgár” fogalmát hipp-hopp letartóztatták és ellenük fordították. Vigyétek, aranyoskaim – gondoltam balgán – játsszatok vele kedvetek szerint, koptassátok csak buzgón a napi agitpropban, egyébiránt sem törvényszerű, hogy a „liberális” és a „polgári” hasonló jelentéssel bírjon. Még mindig jobb, ha az utóbbi kompromittálódik, legalább vele pusztul a „kis-” meg a „nyárs-” is. (Csak a „világ-” maradjon.) Szólon hát az ének „idegenszerűségről”, „a rend szabadságáról” és „szellemi ellenforradalomról”, élvezzük most egy darabig a féregtelen

roljam tovább? – csak ne kelljen ezért Antall Józsefet és Horn Gyulát egyszerre visszasírnom. S ha lehetne még egyetlen apró kívánságom, ami természetesen három: drágáim, most az egyszer ne hozzátok ki a szocikból a legrosszabb tulajdonságaikat. És ne tegyétek a MIÉP-et a „meg-egyetlen-tiszta párttá”. És a politika polarizálásával ne szívjátok el a levegőt a liberális közép elől. Nem megy? Annyi baj, majd kacagunk megint...

Ahogy közeledtek a '98-as választások, és azt kellett tapasztalnom, hogy kis neveltetűnk kifejezetten élvezik, amikor a tűzzel játszanak, csöppet elment a kedvem saját nagylelkűségemtől. Vessen Bokros, az anyaföld a magyaré, felülvizsgáljuk a privatizációt, hét százalékkal növekedünk, majd mi a bankok körmére nézünk, nem hagyjuk a mi drága forintunkat elértéktelenedni – aki ilyeneket belemer mondani a kamerába a huszadik század utolsó perceiben, az a végén még a kapust is megtámadja az ötösön belül, legalábbis leköpi a partjelzőt. *Schlecht, sogar sehr Schlecht*. Na nem, büfelejtő simicskázástól ezúttal nem kell tartanod, nyájas olvasó. Elégedj meg helyette egyénné-ébredésem bécsi stációinak ismertetésével.

Regnum Marianum

Mondjam, hogy a jelenlegi miniszterelnökhelyettesítő már az évtized elején olvastam urbánusozni, akkor még a Fidesz hírlevelében vagy mi a szöszben? (Mindegy, majd megnézem a millenniumi kiállításon aranykeretben.) Mondjam, hogy Orbán Viktor már 1994-ben elképesztett minden taktikai érzékét überelő, zsigertáji antikommunizmusával? Tiszta forrásból idézek:

„Voks után alkonyattájt a Mérleg utcába szoktam vetődni. Már négy esztendeje is unalmas volt látni a sürgölődő, fontos-arcú közép-kádereket esélylatolgatás közben, de legalább... nem fogadta a közönség közel egyforma kárörömmel a MIÉP, s a FIDESZ kudarcat. Enyhe gyomorremegés – irány a Lendvay utca. Karthágó a Városliget szélén. Ifjabbik nagy fehér tanácsadó szemei kissé üvegesek, idősebbik flegmán kapaszkodik a szivarjába. Próbálok kellemkedni. Nem az önirónia ihletett pillanatai. Már kész az új muzsika: mi vagyunk Elvi Szilárd, a nép ismét megeheti, amit főzött. Egyébiránt jobb is, ha így tesz, mert meglesz még ennek a böjtje.

A romokon üldögélve felrémlt előttem, az a bécsi délután, midőn az akkor még biztos Győző szemtelen bájjal meghirdette a szabad világ előtt a kis magyar neo-antibolsevizmust. Félórás angol nyelvű előadásban fedtte meg a lengyel népet helytelen választásáért, ápolta kicsinyég a megboldogult történelemtanár emlékét, s ácsolt ketrecet a magyar szocialisták számára. Majd újságírók jelenlétében nevezte meg kormánya leendő tagjait (Fodor Gábor művelődésügyi miniszter: talált, elsüllyedt), adta elő a szék-háztársárlás némely kulisszatitkait, s csepült az ápolat megboldogult modorában a firkászokat – a firkászoknak.

Nem beszél egy kicsit sokat ez a fiú? – faggattak benszülött kollégáim. ... Miért akarja ez a kedves-dynamisch fiatalember Horn Gyulát trónra segíteni? Vacsora után a Ringen spacírozva én is faggatózni kezdtem: nincs más, csak frontális támadás?... Akár a mindenkor tábornokok, nem az eggyel korábbi háborúra készülődtek ismét? És a sajtó, és az értelmiség, és az üzletemberek? 'Már sűrűn kopogtatnak nálunk, az átállás percek kérdése...' – pöfönt a vidám válasz. Boldogan sorolni kezdte a neveket, megvallom, nem esett nehezemre hinni neki. És a Szadi? 'Vagy befekszenek a Hornnak vagy velünk tartanak!' – ma már tudom... 418 fehér akrilzokni szállt el ekkor a bécsi levegőben." (N. E.: *Forza Austria*, 2000, 1995/1)

Ma viszont már azt is tudom, Orbán akkor nem az eggyel korábbi, hanem az eggyel későbbi háborúra készülődött.

Melyet az újból népszerűtlenné váló szocialisták ellen vív majd. S amelyet – igaz, ezennel mindössze hajsza! híján – megint elveszített volna, ha giccses barátja nem segíti ki az utolsó pillanatban. Hogy a szent cél érdekében, a „későkádári megalvadt struktúrákat leváltandó” (elnézést a képzavarért, a párttörténetből idézek) mindenkivel összefog, aki az utcán szembejön vele, még a későkádári megalvadt struktúrákkal is, nos ez számomra akkor lett világos, amikor majdani világnézeti főtanácsadónője megjelent bécsi munkahelyemen egy konferencián. A háború utáni igazságtételről folyt a szó, 1995 telén jártunk, semmi jót nem vártam, ismerve a hölgy írói munkásságát (miért ne lennének felelősek a zsidók saját kiirtásukért?; hány követ fújnak a libsik, a bibsik és a bolsik?; miért nincs még Hege-düs András nemzetileg számonkérve?).

Mária asszony általános megrökönyödést keltett a résztvevő történészek körében, amikor „Az első koncepció per” című, angol nyelvű elaborátumában az ún. háborús bűnösök meghurcolásának örvén, a bűnről magáról elfelejtett beszélni. Bárdossy Lászlóról mindössze az jutott eszébe, hogy – idézem (fordítás tőlem – N. E.) – „mind neveltetése, mind megjelenése a két háború közötti 'úri Magyarország' legjavát testesítette meg. Intelligens közhivatalnok volt, aki több nyelven beszélt. Széles látókörű embernek ismerték, aki szigorú erkölcsi elveket követett, és kifogástalan jellemmel bírt... aki sosem kötelezte el magát egyik szélsőség mellett sem.” (i. m. 2–3. o.) Aláírom: Bárdossy nem volt kommunista. Távol álljon tőlem, hogy Nürnberget akár annak háború előtti, akár utáni változatában kedvelném, de nem tudnék ilyen szép szavakat még olyan kormányfőről sem papírra kanyarítani, akiknek nem volt alkalmuk náci hatalmakhoz csatlakozni, Keletnek-Nyugatnak büszkén hadat üzenni, Újvidéket vérrel-vassal visszafoglalni, zsidótörvényt aláírkantani, katonák és munkaszolgálatosok ezreit a halálba mászrotatni, zsidókat Kamenyec-Podolszkba úzni, később pedig – ha emlékeim nem csalnak – valami nyilas puccs környékén is tüsténkedni. Barátaim figyelmeztetnek: a Bárdossy-opusz azóta ott-hon is megjelent. Jusst se nyomozok utána, vajon finomított vagy durvított-e a szerző a szövegén. Ám ahogy a Diétai Magyar Mázsa környezetében fogant perújrafelvételi igényeket nézem, mindegy is.

Mire jó a szakadozott nyelvtudás? A konferencia résztvevői, mind egy szálig kozmopolita összeesküvő persze, csak azért nem szedték darabokra az előadó női személyt (a folyosói megjegyzéseket most nem idézem, nem tűrné a nyomdafesték), mert a politikai korrektség bódulatában nem tudták, mi a komilfó, amikor valaki náci barátokat dicsér, ám a keleti blokkból jön, a gyengébbik nemhez tartozik és hadilábon áll az angollal. Azért azt akkor még nem sejtettem, átkozottul naiv, aki vagyok, hogy pár év elt

Süket fül

A párt hű robotosáért nem kellett nyilvánosan pirulnom a császárvárosban. Jó angolsággal lezavart egy kiselőadást rólunk s a nagyvilágról, mindössze egyszer hangoztatta, hogy elvárjuk: stenkalapja alkalmazkodjék a bokkrétához, s nem sértődött meg, mint párttársnője, amikor faggatni kezdték. Annál kényelmetlenebbül éreztem magam vacsora közben, melyet a műhelybeszélgetés tiszteletére rendeztek a Schwarzenberg-palotában. Egy asztalhoz keveredtünk, úgy tudtam, nem imádjuk egymást borasztóan, meglepett hát nyíltsága. Ő volt az első empépé-vezér, akivel a több-mint-kormányváltást követően összehozott a sors. Nem álltam meg, hogy azon nyomban neki ne szegezzem a kérdést: „mondd, mire megy ki a játék, Vologya?” (ez utóbbit, kérlek, tekintsd álnévnek, nyájas olvasó). Először meglepődött, majd határozottan élvezni kezdte, hogy átfogó világmagyarázattal emelheti pártja napi-pragmatikus intézkedéseit. Számonkérést várt, holott gondosan előrebecsültam: e késői órán nem kenyerem a hitvita, inkább csak azt firtatnám, vajon választott eszközeik jól szolgálják-e nemcsak céljaikat. Tegyük föl, bár a világért meg ne engedjük, hogy a dolgok így haladnak tovább: a Fidesz mindent beszippant a jobboldalon (most már tényleg szeretnék egy *anständig* jobboldali pártot látni a Duna mentén), a kisdzadák véd-és-dachban vele menetelnek és a MIÉP is gaszulál, amíg ünnepélyesen a Párt falusi nyugdíjas-csoportjává és városi rendfenntartó osztagává nem nevezik ki őket. Az SZDSZ liberális önképzőkörré alakul, mely, amikor nem sír, akkor ri, netalán Demszky kampányát cicomázza. Esetleg épp elhatárolódik a szociktól, akik viszont belemerevednek az úgymond-baloldali értékek védelmébe a „jobboldali osztálypolitikát” folytató polgári kormányval szemben, melyről viszont Tamás Gázi rántja le a leplet valamelyik búcsúiratában. Hát jó ez nektek, Vologya? – esengtem. Való-e a kétpártrendszer a magyarnak? Mi lesz, ha nagykoalícióra kényszerültek (vigyázó szemetek Bécsre vessétek)? Kinek használnak az ismét elvadult szocialisták? Ha túlygözitek magotokat, ti lesztek majd a megalvadt struktúrák egy szempillantás alatt.

Válaszából fondorlattal kiolvastam, hogy egyrészt átkozottul nem érdekli a jövő, másrészt igen szeretne már megvaladni (értsd: felelős – liberális vagy szocdem ellenzékre – nem túlságosan vágyik), harmadrészt pedig fölöttébb élvezi mindazt, ami pár hónapja történik körülötte. Gyermeki boldogsága akkor hágott a tetőpontjára, amikor odaült mellénk az SZDSZ szellemi frontembere, aki már régóta és okosan-őszintén dühös a Fideszre, s ezt most sem rejtette véka alá. Tehetetlen dohogása letről, az akkor még (sej!) hat százalék közeléből, zene volt beszélgetőpartnerem füleinek. Aki a maga részéről nem győzött saját kampánytrükkjeik hatékonyságáról áradozni. A politikai teret remekül felosztottuk „jókra” és „rosszakra”, közülünk valókra és idegenekre, aztán csodálkozott a világ, hogy minden (O.K., minden második) magyar velünk tartott. A polgárázást e szerény győző mint ügyes tréfát prezentálta, melynek jól beugrott a nép; a szövetséges pártokról lekicsinylően beszélt, kivált azok vezetőiről (a Viktor hetente felhívja a Torgyánt és tövig megdicséri kivételes politikai érzékéért és akkor csend van egy ideig; méghogy a Boross adja a tanácsokat, ha-ha, a Viktor néhány napján magához rendeli, ő pedig bokáját összecsapva szolgálattételre jelentkezik, etc.); nemzet? vallás? – ragyogóak a hívószavaink és ügyesen ismételtetjük őket. Addig a kisujjunkat sem mozdít-

juk, amíg népszerűségi mutatóink el nem indulnak lefelé. Azok viszont csak felfelé mozdulnak, ha Eörsi Matyi tart még néhány vetített képes előadást Simicska öltönyeiről.

Mondok magamnak, keressünk már egy olyan témát, melynek ürügyén Vologya hajlandó az eszét is használni. Oszk miként fogjátok rendben tartani a saját klientúrátokat? Amikor majd kiver benneteket is a Xénia-láz. Mi, régiek nem lopunk – felelte feszes öntudattal – aki meg a többiek közül megpróbálja, repül azonnal, ha... ha véletlenül rá tudjátok bizonyítani – csúszott ki a száján a többes szám második személy. A Pelikán védhetetlen eset, ám a Simicska... na igen, a Lajost nehéz szeretni, a kollégiumban is folyton elfoglalta a konyhát, mondd, kiderült már valami büntetendő róla?

A ludnom kellett egyet, hogy megértsem, miért futkározott a hideg a hátamon e társalgás közben. A cinizmust ha szellemes, még irigylenni is tudom, a hatalmi gögöt megmosolygom. Először (kádári rutin) azt hittem, az „apparátcsik most könnyít egy csöppet a lelkiismeretén” c. színelőadást látom, méghozzá a „valahol én is közétek tartozom” átiratban. Súlyosan tévedtem. Vologya ugyanis egy pillanatra sem hagyott kétséget afelől: nemhogy nem tartozik közém, de mint értelmiséginek mondott egyént a legjobb esetben is levegőnek néz. A legrosszabb esetben süket fülnek. Amelybe még kiszívárogtatni sem érdemes. Pedig én, Isten a tanúm, jobban szeretem az olyan rezsimeket, melyek engedik, hogy magam adjak hangot saját jelentéktelenségemnek. *Heraus mit mir*.

Vologya workshopján mindamelllett nem unatkoztam. Számosan szónokoltak ott az Unió keleti bővítéséről (érdekes, ez a kifejezés nem hangzott el Ausztria belépésekor). Nem éppen kedvenc tudományos témám az integráció, ám az asztal alatt olvasgatva, oh, Rákóczi Gimnázium, sem kerülhetne el figyelmemet, miként lövellik felénk egyébként barátiás intelmeiket európai diplomaták és üzletemberek. Időnként valami mellényről beszéltek és annak méreteiről. Újabban egyre-másra üzennek Pestre felelős osztrák tisztviselők is. Néha általam, felelőtlen magyar vándor általam. Én meg csak hebegek, félrenézek és ég az orcám megint. Mi történt maguknál, *lieber Herr Elsdorf* – kezdik kedélyesen –, mintha hangyányit változott volna a hangnem az utóbbi időben. Magukkal évtizedek óta lehetett beszélni, a magyarokban épp az volt a jó, hogy nem fújták föl magukat, pontosan tudták, mennyit érnek, nem erőszakoskodtak és céljaikat ügyes kompromisszumokba csomagolták. Most meg a Tudjmannal barátkoznak, Erdélyben keménykednek ismét és egyre többször megmakacsolják magukat a csatlakozási tárgyalásokon. Nyissuk ki Schengent a romániai magyarokért? Osztrák gazda még ne is bérelhesse a magyar földet? Tudja, mi

Mondja, a Lajtán túl nem látható, mennyire nem akaródzik nekünk, európaiaknak senkit sem fölvenni az Ost-blockból? Miért kínálják hát tálcan az érveket a legvadabb elzárkózóknak? Mi, osztrákok is kivagyian kezdtük, aztán látja, lényegében csak ez a kis semlegességünk maradt.

Pirulok megint, s közben Woody Allen jár a fejemben: én sem szívesen lennék tagja annak a klubnak, mely hajlandó volna engem befogadni. Mindegy, nem nyugszom, amíg olyan kormányfőm nem lesz, aki végre-alahára európai útlevelet csúsztat majd gyermekeim zsebébe. A mostani...? Hm.

Új időszámítás

Még a nyáron történt, a *Ten Years After*-t ünnepeltük Bécs belvárosában. A pódiumon Orbán foglalt helyet Havel, Michnik és – a protokoll okán – Klima társaságában. Timothy Garton-Ash vezette a beszélgetést, Kis János a közönség soraiba szorult, ott rezignált. Együtt a jelenlévő több tucat magyarral, leszámítva azt a néhány száz pírnnyikot (Aranyszarvas vagy Ezüsthajó esetleg Boldog Vég, tudja a Defend, én már nem bírom követni), aki a kormányfő útját egyengette. Ő csak azért jött, hogy ne értesen egyet. Hogy az egész világ lássa megint: ő nem azonos, ő kérem nem 89-re pökhendi. Szerinte a Kádár utáni történelem 1990-ben startolt, ergo a Fidesz (értsd: a haza) 2000-ben évfordulózik majd. De azért, ha a jelenlévők ragaszkodnak hozzá, ő személy szerint hajlandó ezennel a kilencedik születésnapot is megülni. Mi az első szabadon választottal indítjuk az órát – büszkélkedett –, nekünk nem a kommunistákkal folyó alkudozás hónapjaira esik az új időszámítás kezdete. Mi a változást, nem a folyamatosságot képviseljük, a versenyalapú, nem pedig a posztkommunista társadalmat. Másszóval – vonta le a következtetést melletttem egy kikent-kifent dáma –, Havel és Michnik maga a megtestesült kontinuitás.

Eddig nem tudtam, hogy O. V. Atall Józsefet hallgattott volt a repülőgégyetemen, és Jeszenszky Kalasnyikov–Puliccer Géza követelte volna a Vörös Hadsereg kivonulását a Hősök terén. Amnézia indul. Ígérem, holnaptól elfelejtem, hogy Martonyi János és Járai Zsigmond kinek a kabinetjében szolgált Nagy Imre újratemetése idején. Mi több, azt is, kikkel és kik ellen óhajtottak az akkori magyar demokraták (ma: orbaniták) összefogni, hogy Pozsgayt trónra segítsék. Segítség, sülyedek! A pódiumra tekintve Havel arcán véltem fellelni ezt az érzést, ámbátor lehet, ő szegény soros tüdőgyalladásából kifolyólag fulladozott. Klima egy árva szót sem értett az egészből, Garton-Ash oxfordi eleganciával tűrt, majd ravaszul megadta a szót Adam Michniknek, a dadogó lengyel néptribunnak, aki két perc alatt nevetségessé tette a magyar középpályást. Közölte, hogy csupán remélni meri: a radikális szavak mértékletességet takarnak; ő nem szeretne beavatkozni a magyar belvitába (értsd: miért használnsz minket, drága Viktorom, díszletnek?), de azért megjegyzné szerényen, hogy Budapesten talán azért lehetett olyan szörnyen demokratikus az a 90-es esztendő, mert a 89-es náluk Varosban sajnos nem volt az, már ami a parlamenti választásokat illeti. A magyar kommunistáknak, látván a lengyel példát, nem kellett rettegniük, hogy a lámpavason végzik, ezért nagy nehezen beadták a derekukat és nem követelték maguknak bérelt helyet a jövőendő Országgyűlésben. És még valamit: miközben mi kompromisszumkészséget mu-

tattunk – tromfolt Michnik –, csendben forradalmat is csináltunk, ismétlem, már 1989-ben.

Szégyen a köbön, már a lengyel-magyar-két-jó-barát se működik. Pukkaszd a polgárt! – vajon szabad-e maximát követnie egy konzervatív érzelmű államfiúnak úgy ezer bécsei *Bürger* szeme láttára? Kik Havelért élnek, halnak. Ha feketék, ha vörösök, ha zöldek. Tudva tudom, Orbán megint hazabeszélt. Utoljára Václav Klaus iratkozott ki ily módon a jobb körökből, amikor Brüsszelt leszocialistázta, Közép-Európa híveit egyszerűen lehülyézte, a 89-eseket pedig a peresztrojka képviselőinek nevezte. Idővel már ott-hon sem éljenezték nemzetközi arroganciáját. Vajon – instállo – tisztában van-e azzal a méltóságos kancellária, a seregnyi tanácsnok és a Magyarok Túliak Hivatala (jó lenne megint külügyminisztériumként ismerni), kikkel szokott Garton-Ash vacsorázni? Illetve hogy Michnikkel és Havellel együtt hány millió újságpéldány és hány perc tévés műsoridő várja naponta minden szavát? Az egész magyar GDP kevés volna országpropagandára, ha a fenti úriemberek egyszer kinyitnák a szájukat. Jelentem, már köszörik a torkukat. Addig is kifizetődő lenne találni legalább egy olyan miniszterelnököt a világban, lehetőleg szocdemet, hisz ők kormányozzák manapság a nagyhatalmakat, akivel O. V. beszélő viszonyban van. Horn Gyulát, kéretik több okból sem említeni. Richard Nixonra, gúnynevén *Tricky Dick*, pedig már nem érdemes vesztegetni az időt, egyébként sem volt sohasem szociáldemokrata.

Dézsalé, rongyó

Azt hinnéd, nyájas olvasó, hajnaltól napestig aggódok a haza sorsán. Lehet, hogy időnként belém dermedt a kacaj, talán így volt ez október elejéig, ám akkor egyszer s mindenkorra vége szakadt a „bús düledékeiden” hangulatnak. Amit még nem tettem soha, elvállaltam ugyanis, hogy nyílt színen beszéljek arról, ami inkább megérzés, mint tudás nálam, jelesül, hogy mi újság a magyar politikai gondolkodásban. Ez alkalomból Londonba utaztam, hogy minél kevésbé legyek elfoglalt (meg Bloomsburyt is lássam megint), s elhatároztam: nem anyázok. Minden mondatomat *I am afraid*-del kezdem, dadogni fogok, továbbá időnként a messzeségbe nézek és lágyan azt sziszegem: *certainly*. Nyelvfilozófiai terveimet természetesen mélyen alulteljesíttem, de olyan pártatlan maradtam, mint egy ma született magyar alkotmánybíró.

Előadásomat biztató légkörben kezdtem. Mindjárt az első sor közepén ott szundított a konferencia sztárja, körötte feszengett számos megfontolt brit Kelet-Európa-kutató, akik kivétel nélkül „most-végre-megtudom-mi-történik-Magyarországon” arcot vágtak. Jelen volt még néhány mindenevő újságíró és egy tucat fiatalabb egyén 25 és 40 között. Róluk később kiderült: mind egy szálíg honfitársaim. Előljáróban leszögeztem, hogy bár a Fideszről beszéljek majd (miért, van mostanában más újdonság is a honi közéletben?), kultúrkritikát ne várjanak tőlem. Árulásról, vidéki fiúk és juppi emlegetéséről valamint freudi apagyilkosságról hallani sem akarok, és az sem érdekel, vajon elhízik-e kormányfőnk, amit mondanak, sőt az se, hogy van-e teória a retorikájuk mögött. Pusztán azt vizsgálom majd, szörnyen értéktelenesen, hogy a „polgár” empépés definíciójából és a koalíció kényszeréből miként következik az

bár biztosan kihallatszott, hogy kizárólag az izgat: miért lesz a rókából, tigrisből és egyéb, a pesti politológusok által tisztelt ragadozókból elefánt a porcelánboltban, a szemtelenből ádáz, a frivolból álszent, az ordítóan fiatalos, ellenőrizetlen hévből fiatalokkal ordító ellenőr a HÉV-en.

Jellemgrófokat régóta nem keresek bennük. Meglehet, politikai vállalkozónak sem elsőrangúak. A hatalomig talán igen, utána viszont nem zárnám ki a Menuhin-szabály érvényesülését. Kérdezük Zsigát, a cigányprímást Yehudi Menuhin egyik zseniális koncertje után, mi a véleménye a mesterről. Hát – tárja szét a kezét Zsiga –, fönn a sínpadon egész jól elbazevál, de azstalnál meghal.

Nem untatlak, nyájas olvasó, azzal, mily leheletfinom distinkciókkal éltem, midőn a Fidesz polgár-képének németes-osztrákos-beamteres vezérmotívumait állítottam szembe a burzsoá és a citoyen bevett megkülönböztetésével, majd mindezt megbolondítottam a *civic/civil* fogalom angolszász nüanszaival. Elég az hozzá, hogy a sztár szundikálása horkolássá fokozódott. Nem hagytam magam letéríteni az egyedül helyes útról. Könyörtelenül felsoroltam, ki minden polgárnak ígérték fűt s fát a választási kampányban, illetve mely temérdek csoport ellen indítottak kultúrforradalmat, majd felvázoltam, hogy koalíciós partnereik miként emelték a tétet mindkét játszmában. Itt tömény gazdasági okfejtés következett, mely a túlelosztás veszélyeivel indított és annak taglalásában csúcsozott ki, miként értékelődött le az ökonomia mint olyan a kormányzat filozófiájában. Hát csoda – veztettem el a hallgatóságot a katarzis közelébe –, ha egyre késik a beféért konszolidáció? A

kulturális forradalmak már bizony ilyenek, az első kudarcok csak szítják a tisztogató tüzet, kell egy jó nagy beszarás, hogy a forradalmárok hirtelen észrevegyék: itt a várva-várt egyensúly.

Mit mondjak, a katarzis elmaradt. Akinél bejöhett volna, amúgy is egyetértett velem még mielőtt e fárasztó levezetésbe fogtam. „Jól megmondtad nekik” – szorongatták a kezem néhányan a harminc év alatti korosztályból, ki nyíltan, ki suttyomban. Kiknek? Én nektek akartam megmondani – szégyenkeztem magamban. A harminc és negyven közötti magyarok a Londonba kihelyezett hivatalosságot képviselték. Ők már akkor megsértődtek, amikor az elején bejelentettem, hogy tárgyalagos leszek. Rám néztek és nem hitték egy szavamat se. „Ugye nem azt akarja a Fidesznek tanácsolni, hogy egyesüljön az SZDSZ-szel?” – viccelt egy vészjóslót egyikük a végefelé. Eddig azt hittem, értem a tréfát... Már csak a britekben bízhattam. Az ő szemekben viszont beszéd közben a tíz-tizenöt évvel ezelőtről megszokott kis jégcsapokat véltem fölfedezni. Nem kérdeztek, csak figyelték türelmesen az ugor belviszályt, és leszűrték maguknak az ebédszünet végére, hogy az igazság csakis valahol középen lehet. Így lettem megint túlzás.

Bevallom, 1989 óta kicsit kótyagos voltam, nem tudtam, meddig tart az „én” és hol kezdődnek az „ők”. Mostanában kezdek megnyugodni: ezt a világot egész jól értem. Magam vagyok, pironkodom.

Alázatos szolgálja.

Bécs, 1999 november

A 2000 kulturális ajánlata

A Korona Kiadó *Klasszikusaink* sorozatában megjelent

Margócsy István:

Petőfi Sándor

című kismonográfiája

A Petőfi-kultusz határtalanságáról * Petőfi és az irodalmi gépezet * Petőfi szerepdilemmái * A romantikus Petőfi * A szabadelvű Petőfi

„...Petőfi amúgy is erősen vitázó kedvű ember és költő volt, költészete a legnagyobb és legélesebb magyar kritikai viták közepette virágzott ki: miért ne gerjesztene, miért ne gerjeszthetne ma is vitákat?...”